

תקציר

מחקר זה בוחן את מידת השימוש במילים לועזיות ואת אפיוני השימוש בטקסטים שנכתבו בעברית כשפת מקור ובטקסטים שתורגמו מאנגלית לעברית, ומשווה בין הממצאים. המחקר מתבסס על כר נרחב של מחקרים בחקר התרגום המצביעים על קיומם של הבדלים בין טקסט מקורי לבין טקסט מתורגם (לדוגמה: Baker, 1993), ומתוך כך בא לבחון אם מספר המילים הלועזיות בטקסט שנכתב במקור בעברית גבוה ממספר המילים הלועזיות בטקסט שתורגם לעברית ולעמוד על אפיוני השימוש בהן. למחקר מטרה כמותית ומטרה איכותנית. הבחינה הכמותית מאפשרת לדעת אם אכן קיים הבדל מספרי, והבחינה האיכותנית מבקשת לעמוד על אפיוני השימושים במילים לועזיות בכל אחד מן הטקסטים, מקוריים או מתורגמים.

מילה לועזית לצורכי מחקר זה מוגדרת בהתבסס על הגדרתו של ניר (1993), כמילה שמקורה בשפה זרה המתפקדת לצד מילה עברית מקבילה מבחינה סמנטית (לדוגמה: מודל-דגם). קריטריון זה נקבע כדי לאפשר את הבדיקה של אופן ההתמודדות בתרגום לעברית עם מצבי בחירה בין מילה לועזית למילה עברית, כאשר שתי האפשרויות קיימות.

יעדי המחקר הושגו בעזרת שתי שיטות מחקר: השיטה הכמותית והשיטה האיכותנית. בשיטה הכמותית נבחנו שני מאגרים טקסטואליים בעברית, האחד מקור והשני תרגום. כל אחד מן המאגרים כלל 75,000 מילים שנאספו מכתבי עת בשלושה נושאים שונים: כלכלה, מחשבים ומדע וחברה. בכל מאגר נמנה שיעור המילים הלועזיות, ולאחר מכן נעשה סיכום כולל של מופעים אלה בכלל המאגרים. שיטת השימוש במאגרים טקסטואליים (קורפורה) צוברת כיום תאוצה רבה יותר מתמיד בחקר התרגום (Baker, 1993).

במסגרת המחקר נערך ניסוי בקרב 16 מתרגמים מקצועיים ומנוסים, אשר נדרשו לתרגם טקסט מאנגלית לעברית. הטקסט כלל 26 מילים הניתנות לתרגום על-ידי מילה עברית או על-ידי מילה לועזית. לניסוי הייתה מטרה כמותית ומטרה איכותנית. מבחינה כמותית, מטרתו הייתה לכמת את שיעור הלעז בתוצרי התרגום על-ידי ספירת המילים הלועזיות שנבחרו לתרגום 26 הפריטים. מבחינה איכותנית, מטרת הניסוי הייתה לעמוד על מידת העקביות בבחירותיהם של המתרגמים לגבי כל אחת מן המילים ולהתחקות אחר הדרכים שנקטו כחלופה לשימוש במילה לועזית.

השילוב בין שני כלי מחקר אלה העלה תוצאות מבוססות ובדוקות היטב. מההיבט הכמותי, הן באמצעות המאגרים הטקסטואליים והן באמצעות הניסוי אוששה ההשערה כי בטקסטים מקוריים בעברית קיים מספר

רב יותר של מילים לועזיות מזה שנמצא בטקסטים מתורגמים לעברית. מההיבט האיכותני, הניסוי מלמד על העדפת השימוש במילה עברית על-ידי המתרגם. הממצאים מראים שקיימת נטייה בקרב מתרגמים להשתמש במילים עבריות אף כאשר אינן נפוצות בשימוש, ואף להמציא מילה עברית הולמת לשם כך. עוד נמצא כי כאשר אין בנמצא מילה עברית הולמת המתרגם עשוי להוסיף הסבר בעברית לצד המילה הלועזית. בנוסף, המתרגם ינקוט שינויים מורפו-תחביריים כאמצעי להימנעות משימוש בלעז.

ואלה המלצות המחקר: הרחבה של המדגם מבחינת ההיקף ומבחינת נושאי הטקסטים; בדיקה דיאכרונית של טקסטים מתורגמים לעומת טקסטים מקוריים בעברית; עריכת סקר בקרב מתרגמים בנוגע לעמדותיהם כלפי השימוש במילים לועזיות בתרגום לעברית; חקירת המדיניות של קובעי מדיניות פרסום ביחס לשימוש במילים לועזיות תוך התמקדות בשאלה אם קיים הבדל בהתייחסות לטקסטים מקוריים ולטקסטים מתורגמים; השוואה בין מתרגמים מנוסים ומקצועיים לבין מתרגמים חובבניים מבחינת מידת ההיכרות עם תחדישי האקדמיה ללשון העברית והשימוש בהם; ולבסוף, עריכת מחקר אורך או מחקר ממוקד-נושא שתכליתו לבדוק את יכולת ההשפעה של התרגום לעברית על הטמעת מילים או מונחים עבריים כתחליף למילים לועזיות הרווחות תחתיהם.